

ECONOMIC DEVELOPMENT OF SLAVONIA AND BARANJA - CONTRIBUTIONS TO MACROECONOMIC ANALYSIS OF REGIONAL DEVELOPMENT IN CROATIA

EKONOMSKI RAZVOJ SLAVONIJE I BARANJE - PRILOZI ZA MAKROEKONOMSKU ANALIZU REGIONALNOG RAZVOJA U RH

IVANOVIC, Milan & POZEGA, Zeljko

Abstract: *This work presents analyzes the economic development Slavonian-Baranya regions (five counties of Eastern Croatia); the static analysis considers the number of population, employment, investments and level and structure of GDP - in relation to same indicators of City of Zagreb and Republic of Croatia. The dynamic analysis same indicators put in the time scale 1970 -2008. In conclusion point out basic trends and propose guidelines for the faster economic development.*

Key words: *employment, GDP investments, regional development, Slavonia and Baranja*

Sažetak: *U radu se analizira ekonomski razvoj slavonsko-baranjske regije (pet županija istočne Hrvatske); statička analiza razmatra broj stanovnika, razinu i strukturu ostvarenog bruto društvenog proizvoda, investicije, zaposlenost u odnosu na iste indikatore grada Zagreba i Republike Hrvatske, a dinamička analiza iste indikatore stavlja u vremenski okvir 1970.-2008. U zaključku se ukazuje na temeljne trendove te predlažu smjernice za brži ekonomski razvoj.*

Ključne riječi: *društveni proizvod, investicije, regionalni razvoj, zaposlenost, Slavonija i Baranja*

Authors' data: Milan Ivanovic, dr.sc., Elektrotehnički fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera - Osijek, milan.ivanovic@etfos.hr; Zeljko Pozega, dr.sc. Ekonomski fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera - Osijek, zpozega@efos.hr

1. Uvodne napomene

(1) Slavonsko-baranjska regija unatoč svojoj bogatoj gospodarskoj tradiciji (poljoprivreda, obrt, industrija) i stručnim kadrovima te prirodnim potencijalima desetljećima je zaostajala u privrednom razvoju za prosjekom Hrvatske. Dio razloga ovome bio je u (za regiju) objektivnim okolnostima; socijalistički društveni sustav je privrednim sistemom i ekonomskom politikom kroz primarnu raspodjelu (sistem i politika cijena) te kroz razvojne prioritete (razvoj teške industrije) stavio poljoprivredu u nepovoljan ekonomski položaj izvlačeći iz nje akumulaciju. No, bilo je u tom vremenu i niz subjektivnih slabosti lokalne (slavonske) politike i znanosti. Nakon demokratskih društvenih promjena 90-tih godina opet tri (za regiju) objektivne poteškoće: a) ratnom agresijom na RH učinjeni su veliki humani i materijalni gubici te pokidani društveni odnosi što je unazadilo privredni i društveni razvoj; b) koncept i provedba privatizacije u RH tijekom istoga razdoblja načinili su, također, ogromne gubitke u financijskom i socijalnom kapitalu regije – za koju nekorektnu provedbu postoje i vrlo značajan dio odgovornosti lokalnih političara; i c) procesi globalizacije izmijenili su gospodarsko okruženje što je s velikim uvozom hrane u zemlju učinilo dodatne štete razvoju. No, bilo je i u ovom razdoblju niz subjektivnih slabosti lokalne politike i znanosti. [1]

(4) Osnovna poteškoća u izradi ove analize je nedostatak odgovarajućih statističkih podataka; analitički radovi u Hrvatskoj nakon osamostaljenja 1991. g. imaju problem s raspoloživost i kvalitetom podataka. Promjena (a) političkog-ekonomskog sistema i (b) teritorijalnog ustrojstva RH odredile su druge statističke obuhvate što otežava praćenje razvoja kroz duže razdoblje; jer - podaci za ova dva razdoblja nisu uvijek komparabilni: npr. promijenjen je obuhvat BDP-a, promjene teritorijalnog ustrojstva i sl. Zato u analizi nema cjelovitih vremenskih serija; korišteno je sve ono što je bilo raspoloživo.

2. Privredni razvoj Slavonije i Baranje od sredine XX. st. do danas

2.1. Prostor i obuhvat

Područje na kojem se danas nalazi pet županija istočne Hrvatske (sl.1) Virovitičko-podravsk, Požeško-slavonska, Brodsko-posavska, Osječko-ba-ranjska i Vukovarsko-srijemska (utvrđeno Zakonom o područjima županija, gradova i općina u RH (NN br. 90/92, 2/93, 58/93 i 90/93) prije stjecanja neovisnosti RH bilo je organizirano u općine i Zajednicu općina; to je (inače) geografsko područje regije Slavonije i Baranje - i u radu će se koristiti kratica SliB. To znači da se podaci koji će

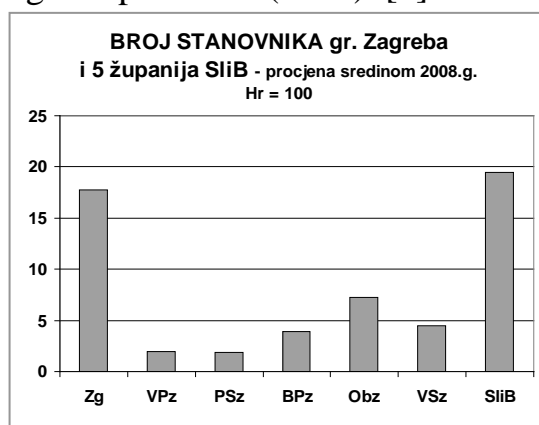

Slika 1.

biti prikazani-anali-zirani na regionalnoj razini obuhvaćaju isti administrativni prostor. Upravni teritorij postojećih županija u odnosu na prethodnu organizaciju općina i gradova nije isti – tako da se analiza dužih vremenskih serija nije moguća bez posebne pripreme statističkog materijala, što prelazi okvire ovoga rada.

2.2. Stanovništvo

Prema popisu stanovništva 1991. g. na području ZO Osijek (danas područje 5 županija istočne Hrvatske) živjelo je 977.391 stanovnika - što je činilo 20,0 % stanovništva RH. Prema popisu iz 2001. g. na području 5 županija SliB živi 891.259 stanovnika, a sredinom 2008. (prema procjeni DZS) živi 863.381 stanovnika; sl. 2. Nakon agresije na RH i ratnih događanja 1991.-1995. smanjen je broj stanovnika u cijeloj RH; za naše razmatranje bitan je podatak da se u razdoblju 2001.-2008. g. smanjio broj stanovnika na području 5 županija SliB za ukupno 27.878, a da se u Zagrebu povećao za 8.950; detaljnije tab.1. Ovu procjenu potvrđuje i razlika između doseljenih i odseljenih iz/u druge županije i inozemstvo u razdoblju od 2002. do 2008.g.; saldo SliB je negativan (-17.474), a gr. Zagreba pozitivan (5712). [3]

Slika 2 - Izvor: DSZ Priopćenje, br.7.1.414.2009.

Prema popisu stanovništva iz 2001. g. tjedne i dnevne migracije stanovništva na području 5 županija SliB su oko 2,5 puta veće nego u Zagrebu; 125.191 prema 44.569; detaljnije tab.2. Kada se analizira radni kontingent stanovništva bitan je i podatak o broju invalidnih osoba; prema popisu stanovništva iz 2001. g. u gradu Zagrebu živi ukupno 80.119 in-validnih osoba, a 82.867 na području SliB. Analiza prema uzroku invaliditeta daje tab. 3; za naglasiti je da na području gr. Zagreba živi 6.859, a na području SliB dva puta više (14.667) osoba s uzrokom invalidnosti iz Domovinskog rata. [3]

	1991.g.	%	2001.g.	%	2008	%	Saldo 01.-08.
RH	4,794.265	100	4,437.460	100	4,434.508	100	- 2.952
Zg	867.965	18,1	779.145	17,6	788.095	17,8	+ 8.950
VPž	104.625	2,2	93.389	2,1	88.299	2,0	- 5.090
PSž	134.548	2,8	85.831	1,9	82.548	1,9	- 3.283
BPž	174.998	3,7	176.765	4,0	173.628	3,9	- 3.137
OBž	331.979	6,9	330.506	7,4	320.617	7,2	- 9.889
VSž	231.241	4,8	204.768	4,6	198.289	4,5	- 6.479
SliB	977.391	20,0	891.259	20,1	863.381	19,5	- 27.878

Izvor: SLjH – 93, str. 482; Priopćenje, br.7.1.414. rujna 2009.

Tablica 1 Stanovništvo RH, Grada Zagreba i 5 županija SliB regijeprema popisima 1991. i 2001. i procjena za 2008. Godinu

	Ukupno	Aktivno stan.		Ukupno	Aktivno stan.
Zg	44.569	33.002	OBž	50.796	33.227
VPž	14.276	8.793	VSž	21.551	13.929
PSž	14.954	9.039	SliB	125.191	79.223
BPž	23.614	14.235	Izvor: [3]		

Tablica 2 Tjedne i dnevne migracije u gr. Zagrebu i 5 županija SliB

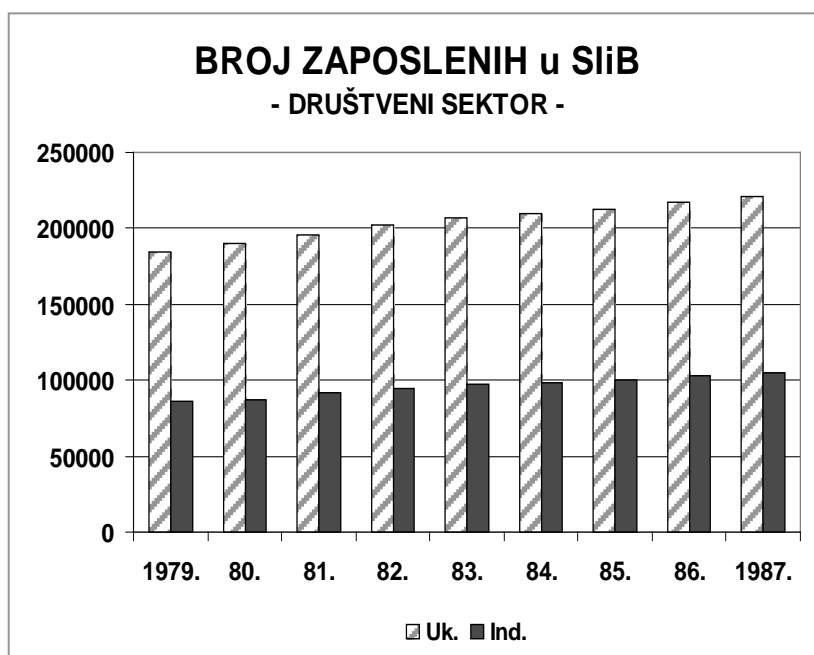
Uzrok invalidnosti	Zg	VPž	PSž	BPž	OBž	VSž	SliB
Ukupno	80.119	8.553	9.910	15.995	30.411	17.998	82.867
2. svjetski rat	2.314	287	268	351	696	424	2.026
Domovinski rat	6.859	1.016	1.136	3.083	4.840	4.592	14.667
Invalidi rada	22.251	1.829	2.236	3.226	7.878	4.197	19.366
Prometna nesreća	4.219	390	385	680	1.196	599	3.250
Ostalo	44.476	5.031	5.885	8.655	15.801	8.186	43.558
Izvor: [3]							

Tablica 3 Broj invalidnih osoba Grada Zagrebu i 5 županija SliB

3. Zaposlenost

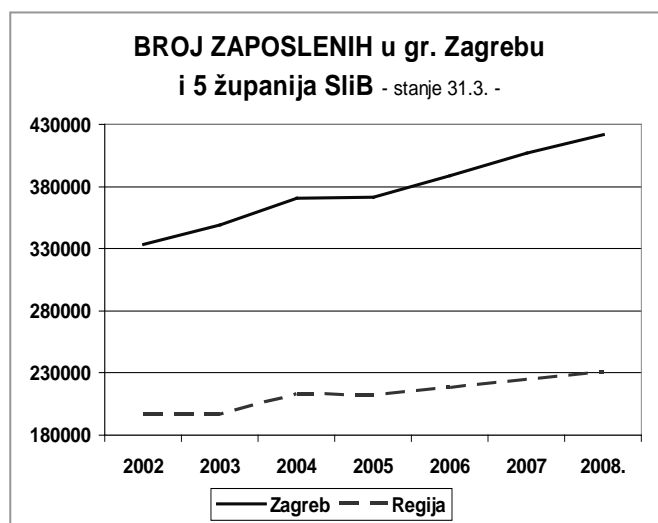
Na području SliB 1962. g. bilo je (u društvenom sektoru – tj. bez privatne poljoprivrede i obrta) 173.268 zaposlenih, 1967.g. taj broj - nakon privredne reforme (1965.) - pada na 140.202 te je narednih godina u porastu; sl.2.

Godine 1979. na području regije (društveni sektor) zaposleno je 184.742 osoba, od toga 85.702 u in-dustriji; u narednim godinama raste na 221.326, odnosno 104.890 u 1987. – što ukazuje da SliB nije bila izričito poljoprivredna regija – već je imala razvijenu industrijsku proizvodnju (metalo-prerađivačka, drvna, tekstilna, prehrambena, kemijska, industrija gume, kože i obuće [5] ; sl.3.

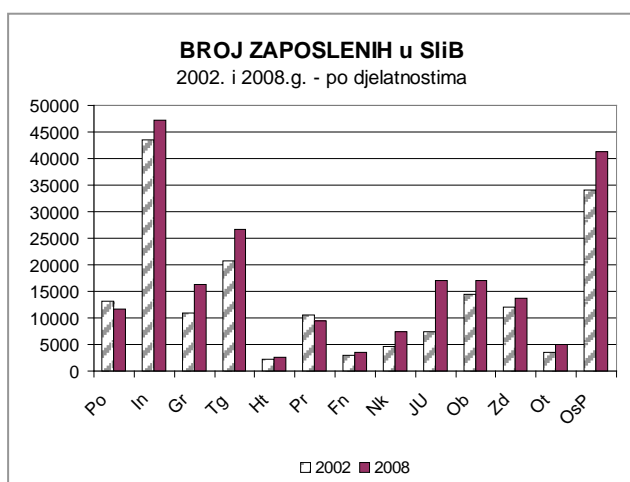
Slika 3 - Izvor: [5]

Po završetku rata i mirne reintegracije UNTAES sektora Istok u državno-pravni sustav RH (1998.g.) privreda ulazi u mirnodopski okvir; u razdoblju od 2002. do 2008. g. broj zaposlenih na području SliB raste od 196.154 na 230.520 što čini porast od 17,5 posto. No, broj zaposlenih u Zagrebu bilježi veći rast; od 333.362 na 421.585; porast od 26,5 posto; sl.4. Promatrano u strukturi zaposlenih u RH - SliB ima rast od 14,6 u 2002.g. na 15,0 posto 2008. g, a Zagreb od 24,8 na 27,4 posto zaposlenosti.

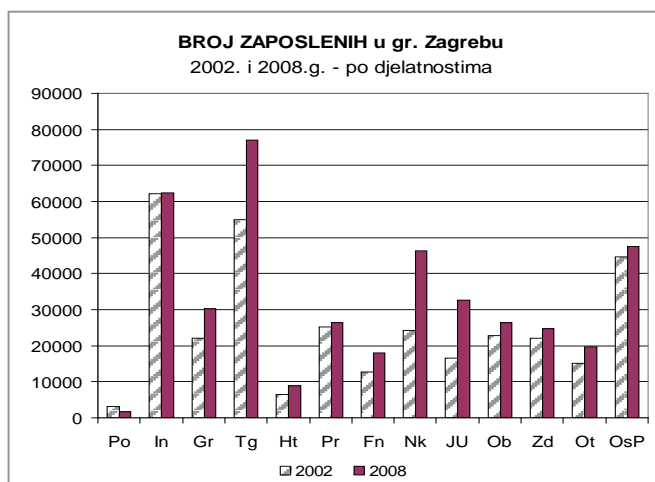

Slika 4 - Izvor [3]

Strukturu zaposlenih prema djelatnostima (2002. i 2008.g.) pokazuju sl. 5 i 6; u SliB je 2008.g. najveći broj zaposlenih u industriji (47.262), obrtu i djelatnosti slobodnih profesija (41.224) te trgovini (26.653), a najveći porast od 2002. do 2008. g. ostvarili su: javna uprava (228 %), posredovanje u nekretninama (165 %) i građevinarstvo (150 %). U Zagrebu je 2008. najveći broj zaposlenih u trgovini (76.947), industriji (62.481), obrtu i djelatnosti slobodnih profesija (46.725) te u posredovanju nekretninama (46.321), a najveći porast ostvarili su: javna uprava (198 %), posredovanje u nekretninama (191 %) i trgovina (140 %).

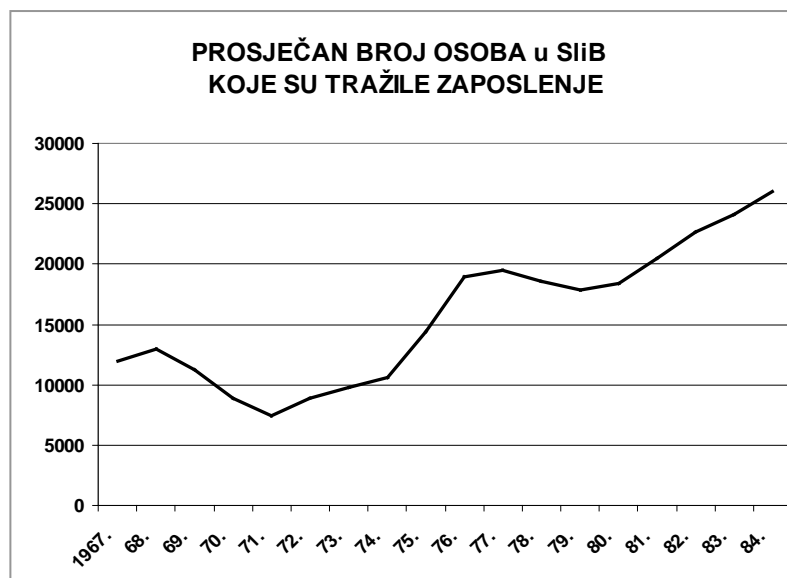
Slika 5 - Izvor: [3]

Slika 6 - Izvor: [3]

4. Nezaposlenost

u SliB je 1967. g. bilo registrirano 11.944 nezaposlenih, uz oscilacije taj broj raste na 26.056 u 1984. godini; sl.7. Prema evidenciji Hrvatskog zavoda za za-pošljavanje 1990.g. na području SliB bilo je registrirano 41.454, a u Zagrebu 21.189 osoba koje traže zaposlenje. Najveći broj tražitelja za-poslenja u SliB bio je 99.926 (2002.), a u Zagrebu 51.045 (2001.); nakon tih godina uz oscilacije se broj evidentiranih smanjuje tako da sredinom 2010. g. u SliB zaposlenje traži 84.193, a u Zagrebu 36.856; sl.8.

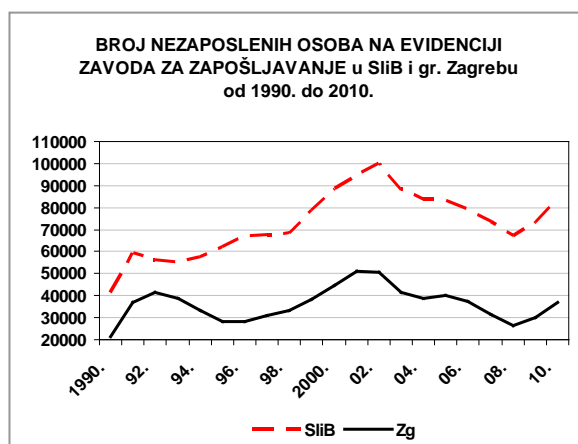

Slika 7 - Izvor: SGZOOs 1985, str. 118

Prosječna stopa nezaposlenosti u RH 2002.g. pada s 20,6 na 16,3 % u 2007, u Zagrebu s 11,2 na 8,8 %, a u svih pet županija SliB je između 20 i 37%; najveća stopa nezaposlenosti ima Vukovarska-srijemska županija (tab 4.)

	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
RH	20,6	18,9	19,0	17,7	16,3
Zg	11,2	9,7	10,0	9,2	8,8
VPz	32,4	29,8	30,5	30,3	28,7
PSz	25,5	21,4	21,8	21,7	21,1
Pz	33,9	30,1	30,9	29,6	27,6
OBz	30,4	27,8	28,0	26,1	24,2
VSz	37,7	34,2	33,6	31,3	29,4
Izvor: www.hzz.hr/					

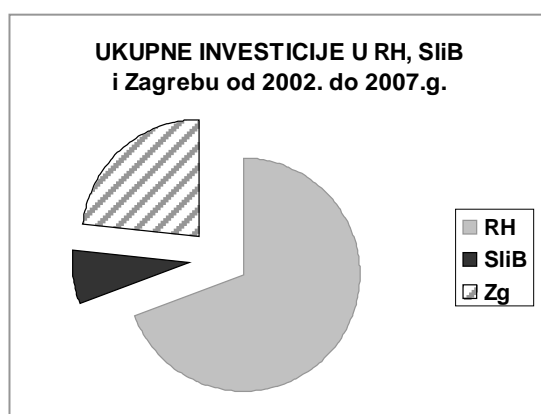
Tablica 4. Stopa registrirane nezaposlenosti u RH, Zagrebu i 5 županija SliB - stanje 31. Ožujka

Slika 8 - Izvor: www.hzz.hr/

5. Investicije

U razdoblju 2001.-2007. u RH je ukupno investirano 348,4 mlrd. Kn od toga na području SliB 37,5 mlrd. Kn, a u Zagrebu 117,6 mlrd. Kn – odnosno SliB sudjeluje s 10,8 %, a Zagreb s 33,8% od ukupnih investicija u RH (sl.9), dinamiku tog procesa pokazuje sl. 10, a strukturu investicija tab. 5.

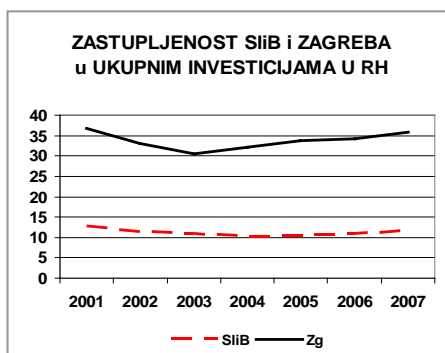
Slika 9 - Izvor: [3]

Kapaciteti	RH	SliB	Zg
Proizvodni	43,9	50,1	26,2
Uslužni	45,4	38,0	63,0
Neprivredni	10,7	11,9	10,8
Ukupno	100	100	100
Izvor: [3]			

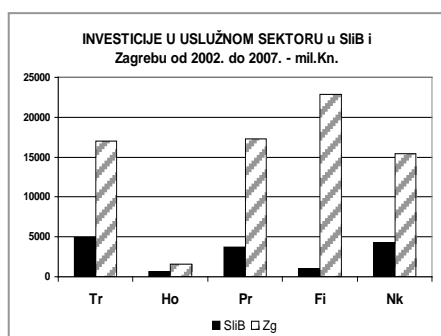
Tablica 5. Struktura investicija u RH 2001.-2007. (%)

U proizvodnom sektoru SliB ima 12,6% od RH investicija (Zg 20,2), u uslužnom sektoru SliB = 9,2% (Zg 46,9), u neprivrednom sektoru SliB = 12,2 (Zg 34) od RH investicija. [3]. Promatrano po sektorima – u proizvodnim djelatnostima SliB ima veće investicije u poljo-privredi (420%), a Zagreb u industriji, (156%), dok su u građevinarstvu one podjednake; sl.11. u sektoru usluga Zagreb ima veće investicije u

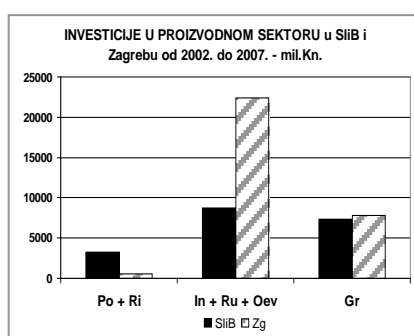
svim djelatnostima od SliB: u trgovini (248%), hotelima (144%), prijevozu i komunikacijama (364%), financijskim uslugama (2074%) i nekretninama (160%); sl.12. I u neprivrednom sektoru Zagreb ima veće investicije u svim djelatnostima od SliB: u javnoj upravi (513%), obrazovanju (42%), zdravstvu (113%) i ostalim društvenim djelatnostima i uslugama (179%) ; sl.13

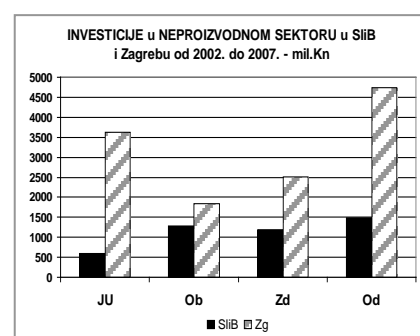
Slika 10 - Izvor: [3]

Slika 11 - Izvor: [3]

Slika 12 - Izvor: [3]

Slika 13 - Izvor: [3]

6. Bruto društveni proizvod

Republika Hrvatske je 2000. g. ostvarila BDP u iznosu od 23,14 mlrd. € a u 2008. g. 42, 8 mlrd. € (indeks 185,1). U istom razdoblju BDP ostvarene vrijednosti za SliB su 3,3 - 5,7 mlrd. € (indeks 174,3), a za grad Zagreb 6,6 - 13,2 mlrd. € (indeks 198,7). SliB je smanjila zastupljenost u BDP-u RH s 14,3% (2000.) na 13,5%, a Zagreb je povećao sa 28,7 na 30,8%. [4] U cijelom tom razdoblju svih pet županija SliB je po ostvarenom BDP-a po stanovniku znatno ispod prosjeka RH, a kod četiri županije SliB je ostvareno je i smanjenje u odnosu na prosjek RH. Zagreb je ostvario rast od 163,2 (2000.) na 173,6 % (2007.) od prosjeka RH; detaljnije tab. 6

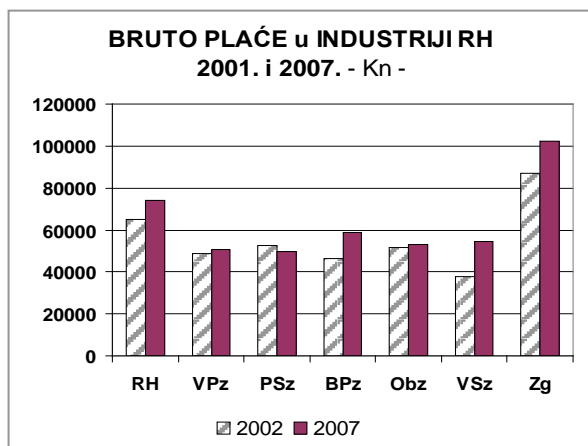
	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
RH	100	100	100	100	100	100	100	100
ZG	163,2	168,2	166,3	170,5	172,1	176,8	176,8	173,6
VPZ	77,4	80,9	79,2	76,6	73,3	68,2	73,8	71,7
PSZ	75,2	75,1	72,8	74,3	72,9	69,7	65,7	67,4
BPZ	62,3	63,2	62,5	60,1	60,3	55,8	56,5	55,4
OBZ	79,3	78,9	81,3	76,9	77,9	76,2	76,7	81,6
VSZ	60,9	61,3	61,7	61,1	59,8	59,8	62,5	59,6

Izvor: izračunato iz [4]

Tablica 5 BDP po stanovniku u RH, 5 županija SliB i Zagrebu

Za ova razmatranja nije suvišno ukazati i na razinu bruto plaća i nadnica zaposlenih u industriji za 2002. i 2007. godine; prosječne bruto plaće u svih pet županija SliB su ispod prosjeka RH, od najmanje u PSŽ (67% od pro-sjeka) do 79,1% u BPŽ. Prosječne plaće u Zagrebu su za 37,7% veće od prosjeka RH.

Slika 14, Izvor: [3]

7. Zaključna razmatranja

(1) Postavljena ograničenja u ovome radu (br. str.) nisu dozvolila da se ukaže na procese deindustrijalizacije u RH niti na pogrešnu tečajnu politiku u zemlji koja je od početka destimulirala izvoz, a stimulirala uvoz - što je djelovalo razarajuće na domaću industrijsku proizvodnju, stimuliralo ekonomski nerazložnu potrošnju i rezultiralo enormnim zaduženjem u inozemstvu. [6]

(2) Makroekonomska razmatranja privrednog razvoja slavonsko-baranjske regije ukazuju: SliB kao regija ima vrlo nepovoljne trendove i znatno slabije indikatore razvoja (stanovništvo, zaposlenost, nezaposlenost, investicije, BDP, prosječne plaće) od Zagreba i unatoč prirodnim i društvenim potencijalima sve više zaostaje u razvoju za prosjekom RH - što je rezultat odsustva politike regionalnog razvoja i dokaz politike metropolizacije zemlje. Osim ove analize na ova razvojna pitanja ukazuju i drugi naši radovi i autori [1], [5], [6], [7], [8], [9], [10], [11], [12], [13], [14]

(3) Naša je analiza obuhvatila razdoblje prije svjetske ekonomske krize (2009.) te je utvrđeno stanje još nepovoljnije.

(4) Republika Hrvatska je 2009. i 2010. godine usvojila više razvojnih dokumenata [15], [16] i [17] koji treba da isprave pogreške i usmjere politiku regionalnog razvoja. Isto tako usvojeno je i donosi se niz dokumenata i organizacijskih zahvata koji nastaju kao posljedica procesa pridruživanja EU i koji imaju i imaju će utjecaj na regionalni razvoj. Međutim, smatramo, u svim tim dokumentima se (bez temeljne analize) sadašnje nepovoljno stanje - unatoč deklarativnim nastojanjima za jednake uvjete razvoja - u planiranim mjerama (implicitno) prihvaća kao 'normalno' te se planiraju mjere regionalnog razvoja: Takav pristup i koncept mjera ne mogu kardinalno promijeniti to vrlo nepovoljno stanje.

(5) Snažna i učinkovita politika regionalnog razvoja je više nego potrebna - posebno nakon ratnih razaranja ovog dijela Hrvatske - da bi se i sama RH privredno i

društveno razvijala; nerazvijeni krajevi već su sada postali kočnica bržeg razvoja RH, a ubuduće će to biti sve snažnije izraženo. Dosadašnja politika metropolizacije privrednog i društvenog razvoja Hrvatske kao i gruba dominacija (stranačke) politike nad ekonomijom rezultirala je vrlo nepovoljnim učincima i dramatičnim procesima koji će se vrlo teško ispravljati; to će trajati desetljećima - ukoliko se ne poduzmi kardinalne mjere za zaustavljanje nepovoljnih trendova.

(6) Među temeljnim problemima koji sprječavaju uspješniji privredni i društveni razvoj SliB ističemo: (a) odsustvo strateških makroekonomskih studija regionalnog razvoja i valorizacije prirodnih i društvenih potencijala SliB; (b) prenaplašen mikroekonomski pristup razvoju - koji većinu razvojnih problema nastoji riješiti edukacijom/popularizacijom poduzetništva i slobodnom poduzetničkom inicijativom (c) zanemarivanje odgovornosti područne-lokalne (samo)uprave za među-županijsku privrednu suradnju na regionalnim razvojnim projektima; i (d) odsustvo lokalne/regionalne inicijative za zajedničke regionalne proizvodne projekte.

(7) Razoreno ratom i tranzicijskim promašajima usitnjeno regionalno gospodarstvo s vrlo nepovoljnim sadašnjim stanjem-trendovima neće biti u stanju izdržati konkurenciju na europskom tržištu. Stoga je nužno definirati: (a) regionalnu razvojnu paradigmu, (b) gospodarsku viziju i (c) strategiju razvoja Slavonsko-baranjske regije na rezultatima znanstvenih istraživanja i stručne javne rasprave. Nužno je kod svih građana, društvenih, privrednih i upravnih institucija podići svijest o ekonomskim i društvenim koristima od razvojnog zajedništva Slavonsko-baranjske regije.

(8) Prvi koraci u tome pravcu morali bi biti u smjeru angažiranja svih znanstvenih potencijala na području regije i šire te isključivanje političke (stranačke) strasti u raspravama o problemima razvoja i budućnosti Slavonije i Baranje i same Republike Hrvatske.

8. Literatura

- [1] Ivanović, M. (2008). Ruralni razvoj i procesi tranzicije - Slavonska poljoprivreda na putu prema EU standardima - ISBN 953-6032-501-1; „Agrocentar” Osijek
- [2] Ivanović, M. (1988). Transfer razvojnog znanja tehničkih znanosti u regionalna središta i uloga univerziteta; Univerzitet na pragu XXI veka, str. 89-97, Univerzitet u Beogradu
- [3] DZS – statistički ljetopisi Hrvatske 2003.-2009; tab 1. Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, popis 2001; tab. 37-4. Doseљeno i odseljeno stanovništvo prema području doseљjenja i odseljenja; .
- [4] DZS – Priopćenja (2009). 12.1.2.; 12.1.3 i 12.1.5.
- [5] Grupa autora (red. Kosanović, S.) (1991). Strategije inovativnog razvoja, 2 k. Baze podataka Slavonije i Baranje, ZEI Ekonomski fakultet Osijek, Osijek
- [6] Ivanović, M. (2008). Veliki dugovi - simptomi bolesti cijeloga društva, intervju - “Novosti”, Zagreb

- [7] Sirotković, J. (2003). Polazišta za strategiju ekonomskog razvoja Hrvatske početkom 21. stoljeća, *Ekonomija* 1/IX
- [8] Lovrinčević, Ž.; Mikulić, D. & Budak, J. (2004). Područja posebne državne skrbi u Hrvatskoj - razlike u regionalnoj razvijenosti i demografsko-obrazovne karakteristike, *Ekonomski pregled*, 55 (1-2) 3-43
- [9] Novotny, D. (2004). Neravnomjeran gospodarski razvoj hrvatskih regija usporava približavanje EU, *Vjesnik*
- [10] Ivanović, M. (2005). Izgubljene šanse, procesi postkomunističke tranzicije; ISBN 953-6980-02-9; Albert^E Osijek
- [11] Ivanović, M. (2008). Socijalna kohezija - temeljna odrednica razvoja; 1st International Conference Vallis Aurea: Focus on Regional Development Požega DAAAM International Viena i Veleučilište u Požegi, Proceedings (pp 327-332)
- [12] Ivanović, M.; Bogonar, L. & Lauc, A. (2006). Kamo idemo, društvene vrijednosti u procesima postsocijalističke tranzicije u Hrvatskoj - ISBN 953-6980-01; Albert^E Osijek
- [13] Singer, S i sur. (2005.). Strategija razvoja Osječko-baranjske županije
- [14] Pozega, Ž. (2007). Analiza utjecaja ljudskog kapitala na stupanj razvoja zemalja svijeta, doktorska disertacija, Ekonomski fakultet Osijek
- [15] Strategija održivog razvitka Republike Hrvatske, NN br. 30/2009.
- [16] Zakon o regionalnom razvoju Republike Hrvatske, NN br. 153/2009.
- [17] Strategija regionalnog razvoja Republike Hrvatske, 2011. – 2013./ Ministarstvo regionalnog razvoja, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Zagreb, 2010.

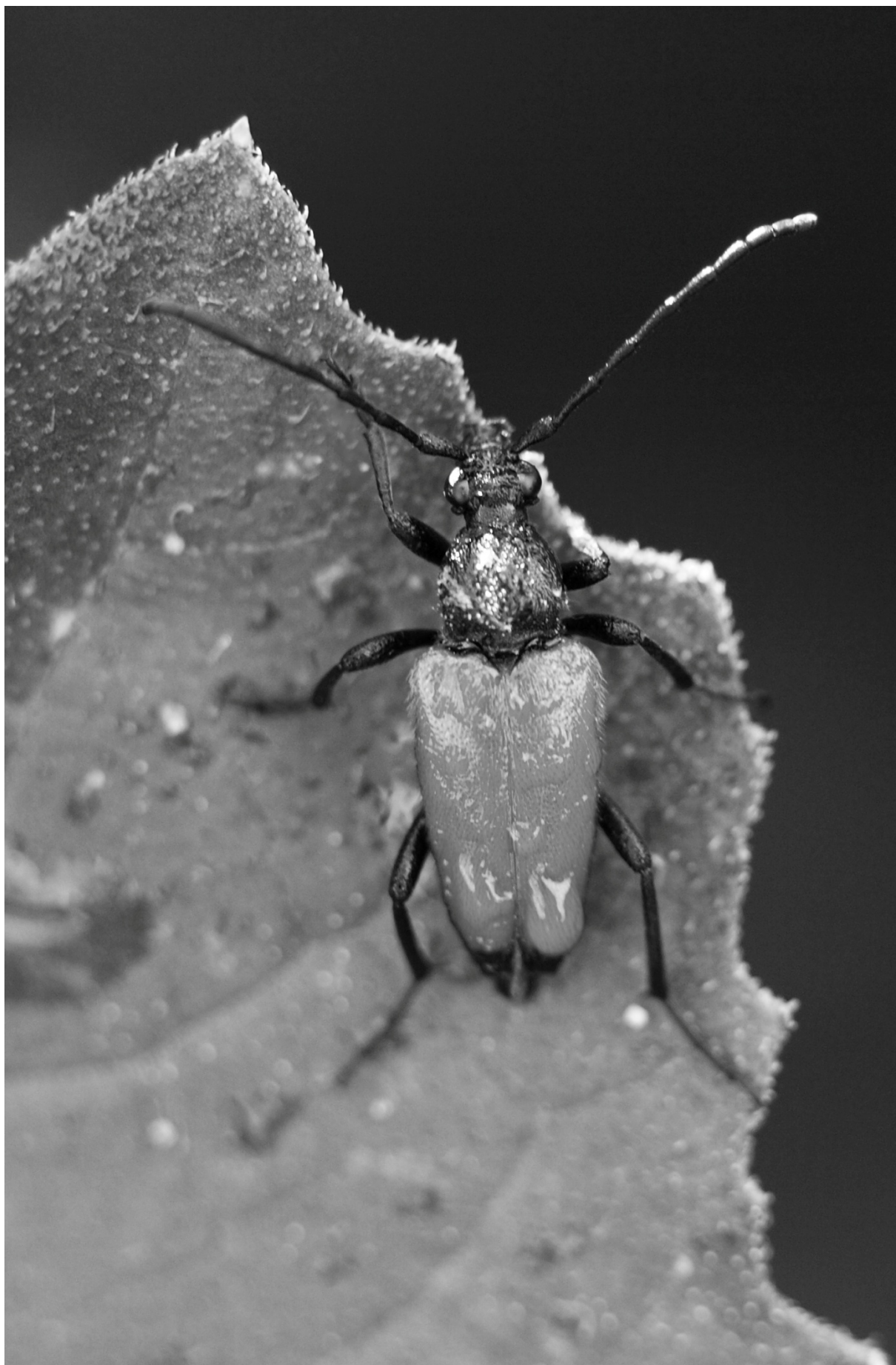

Photo 062. Insect / Kukac